

Arbeidsrisico's in het voortgezet (speciaal) onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs





De belangrijkste arbeidsrisico's in het V(S)O en MBO

Deze brochure vertelt u meer over de belangrijkste arbeidsrisico's in het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs (V(S)O) en Middelbaar Beroeps Onderwijs (MBO). U kunt lezen wat u daarvoor moet regelen en waar de Arbeidsinspectie bij controles op zal letten. Investeren in goede arbeidsomstandigheden draagt bij aan het gezond houden van uw werknemers, leerlingen (ook wel studenten of deelnemers genoemd) en uw organisatie.

Voor de sector V(S)O en MBO zijn de belangrijkste arbeidsrisico's:

- psychosociale arbeidsbelasting
- machineveiligheid
- gevaarlijke stoffen



De Arbeidsinspectie controleert tijdens een inspectie specifiek op deze arbeidsrisico's. Met deze brochure kunt u zich hier goed op voorbereiden. Op andere risico's inspecteert de Arbeidsinspectie alleen als daar een concrete aanleiding voor is.

In het eerste deel van deze brochure kunt u lezen:

- welke verplichtingen u als werkgever heeft;
- hoe een inspectie verloopt.

In het tweede deel vindt u:

- de belangrijkste arbeidsrisico's in uw branche uitgewerkt;
- de inspectienormen per arbeidsrisico;
- verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen om aan de regels te voldoen.

Achterin deze brochure vindt u informatie over een viertal andere belangrijke arbeidsrisico's waaraan het goed is aandacht te besteden: binnenluchtqualiteit, geluid, beeldschermwerk en ioniserende straling.

Veiligheid en gezondheid, uw zorg

Als werkgever moet u een zo goed mogelijk arbeidsomstandighedenbeleid voeren. Daarvoor organiseert u het werk zodanig dat dit geen nadelige invloed heeft op de veiligheid of de gezondheid van uw werknemers en leerlingen. Kennis van de risico's is hiervoor een belangrijke basis. Zo kunt u gericht zoeken naar oplossingen om de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E), waarin speciale aandacht wordt besteed aan leerlingen, onder andere met betrekking tot voorlichting, onderricht en toezicht. Leerlingen hebben een bijzondere positie. Het onderwijs bereidt leerlingen namelijk direct of indirect voor op beroepsuitoefening. Houding, gedrag en inzichten op het gebied van veilig en gezond werken worden grotendeels gevormd in het onderwijs.

RI&E en plan van aanpak

Een RI&E is voor elke organisatie verplicht. Voor de sector Voortgezet (Speciaal) Onderwijs en Middelbaar Beroeps Onderwijs is een erkende branchespecifieke RI&E beschikbaar (zie: www.arboscan-vo.nl, www.arboservicepuntbve.nl en www.szw.nl). Met de resultaten van de RI&E stelt u een plan van aanpak op. Dit kunt u zelf doen of uitbesteden aan een derde partij. U bent verplicht uw RI&E inclusief het plan van aanpak te laten toetsen. Een gecertificeerde deskundige die aan uw organisatie verbonden is of een gecertificeerde arbodienst kan dit doen. Daarnaast evalueert u jaarlijks het plan van aanpak met uw medewerkers of een vertegenwoordiging daarvan. Op basis van deze bespreking actualiseert u jaarlijks het plan.

In het plan van aanpak beschrijft u:

- welke verbeteringen nodig zijn;
- welke verbeteringen prioriteit hebben;
- wanneer de verbeteringen uitgevoerd moeten zijn;
- wie voor de uitvoering verantwoordelijk is.

Voor het aanpakken van verbeteringen gelden de volgende uitgangspunten:

- Risico's moeten zoveel mogelijk aan de bron worden weggenomen (bijvoorbeeld vervanging agressieve stoffen door minder agressieve stoffen).
- Is deze bron aanpak redelijkerwijs om technische, organisatorische of economische redenen niet mogelijk, dan treft u maatregelen die voor alle werknemers gunstig zijn (bijvoorbeeld werken met zo klein mogelijke hoeveelheden en/of zo laag mogelijke concentraties).
- In sommige gevallen is het niet mogelijk om een aanpak aan de bron of een algemeen beschermende aanpak te kiezen. In die gevallen stelt u persoonlijke beschermingsmiddelen ter beschikking aan de werknemers en leerlingen (bijvoorbeeld het verstrekken van mondkapjes, handschoenen en brillen) waarbij u ook toeziet dat deze gebruikt worden.

Deze aanpak staat bekend als de arbeidshygiënische strategie.

De Arbeidsinspectie bij u op bezoek

Hoe verloopt een inspectie?

De Arbeidsinspectie inspecteert uw arbeidsomstandighedenbeleid op basis van de bepalingen in de Arbowet en -regelgeving. Aan het begin van de inspectie in uw organisatie zal de inspecteur meestal vragen of een lid van het medezeggenschapsorgaan bij de inspectie aanwezig wil zijn. Deze personen hebben op basis van de wet dit vergezelsrecht. Bovendien heeft de medezeggenschapsraad het recht om een gesprek met de inspecteur te vragen zonder dat u als werkgever daarbij aanwezig bent.

De inspectie verloopt als volgt:

- De inspecteur kijkt op de werkplek hoe u de regels van de belangrijkste arbeidsrisico's naleeft.
- De inspecteur bespreekt zijn bevindingen met u of degene die u mag vertegenwoordigen. Het kan zijn dat u aan alle verplichtingen voldoet. Het kan ook zijn dat u dat niet of in onvoldoende mate doet, waardoor nadere afspraken over naleving worden gemaakt.
- De inspecteur legt geconstateerde overtredingen schriftelijk vast. Dit kan in de vorm van een waarschuwing of een eis. Bij sommige overtredingen kan de inspecteur direct een boeterapport opmaken.

Deze brochure gaat over de belangrijkste risico's in uw sector. Mogelijk gelden er voor uw organisatie ook nog andere risico's. Deze risico's moet u ook in de RI&E en het plan van aanpak opnemen. Ook moet u maatregelen nemen om deze risico's weg te nemen of te verminderen. Voorbeelden van andere risico's in het onderwijs zijn binnenlucht kwaliteit, geluid, beeldschermwerk, ioniserende straling. Meer informatie hierover vindt u achter in deze brochure. Verder kunnen zich risico's voordoen voortvloeiend uit diervverzorging (bijten, trappen en biologische agentia).





U voldoet niet of onvoldoende aan de verplichtingen

In haar handhavingsbeleid hanteert de Arbeidsinspectie de werkwijze die uitgaat van 'hard waar het moet, zacht waar het kan'. In de praktijk werkt dat als volgt. Een inspecteur kijkt bij een overtreding naar het gevaar en naar de algehele situatie in een organisatie: gaat het om een overtreding met groot gevaar voor werknemers, dan zal hij of zij altijd formeel handhaven, ongeacht de situatie in het organisatie. Gaat het om een overtreding zonder direct gevaar dan kijkt een inspecteur of de arbeidsomstandigheden en het arbobeleid in het algemeen goed zijn geregeld. Is dat het geval dan krijgt de werkgever de gelegenheid de overtreding(en) zelf op te lossen. Is dat niet het geval dan geeft de inspecteur een waarschuwing of stelt een eis. U krijgt een waarschuwing als direct uit de wet blijkt wat u moet doen om de overtreding op te heffen. U krijgt een eis als dat niet direct duidelijk is. De Arbeidsinspectie geeft in deze eis aan wat u precies moet doen om aan de wettelijke verplichting te voldoen. Na een waarschuwing of een eis krijgt u een redelijke tijd om de overtreding op te heffen. Dit wordt vrijwel altijd gecontroleerd. Is de overtreding niet opgeheven binnen de gestelde termijn dan krijgt u alsnog een boete. Bij een eis of een boete krijgt u altijd de mogelijkheid daar op te reageren en/of uw bezwaar kenbaar te maken.

Bij bepaalde overtredingen zegt de Arbeidsinspectie direct een boete aan en kan zij het werk (gedeeltelijk) stilleggen totdat de overtreding is opgeheven. De hoogte van een boete is afhankelijk van de ernst van de overtreding en de omvang van uw organisatie. Kleine organisaties betalen minder dan grote. Boetes naar aanleiding van een ongeval zijn hoger dan voor 'gewone' overtredingen.

Werkzaamheden worden stilgelegd als de inspecteur vindt dat er ernstig gevaar is voor personen. De inspecteur heft een stillegging op als het gevaar is weggenomen.

Voorschriften voor het veilig gebruik van machines en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen (pbm's) zijn gericht op werknemers. Uiteraard zijn de werknemers verplicht deze voorschriften op te volgen. Is dit niet het geval, dan kunnen ook aan werknemers sancties worden opgelegd.

Leerlingen vallen onder de Arbowet wanneer zij werkzaamheden uitvoeren die te vergelijken zijn met arbeid in de beroepspraktijk. Zij genieten dan een vergelijkbaar niveau van bescherming als de werknemers. In het kader van de Arbowetgeving kunnen aan leerlingen geen sancties worden opgelegd. De school zelf kan wel regels stellen, die wanneer deze niet worden opgevolgd een sanctie voor de leerling tot gevolg heeft. Toezicht op naleving van deze regels is een onderdeel van de pedagogische relatie die bestaat tussen docent en leerling.

Wat u nog meer moet weten

Voorlichting, onderricht en toezicht

Als werkgever bent u verplicht uw werknemers voor te lichten over de risico's die het werk met zich meebrengt. Ook moet u hen onderrichten over de maatregelen die deze risico's beperken of wegnemen. Vooral voor leerlingen is voorlichting, onderricht en toezicht een eerste vereiste omdat zij onervaren zijn met het werken aan machines en in het werken met gevaarlijke stoffen. Voorlichting en onderricht is een belangrijke maatregel om ongevallen, verzuim in uw onderwijsinstelling te voorkomen of te beperken. Als werkgever moet u er bovendien op toezien dat de instructies en voorschriften worden nageleefd. Uw werknemers hebben daarin een eigen verantwoordelijkheid. Zij moeten met de nodige voorzichtigheid en zorgvuldigheid handelen en instructies opvolgen. De Arbeidsinspectie kan uw werknemer een boete geven als hij zich schuldig maakt aan ernstige overtredingen waarvan hij op grond van de voorlichting had kunnen weten dat het om een overtreding van de wet gaat.

Preventiemedewerker

Iedere onderwijsorganisatie moet een preventiemedewerker aanstellen of iemand binnen de organisatie de preventietaken laten uitvoeren. Deze medewerker speelt een belangrijke rol bij het maken van de RI&E en het plan van aanpak. Ook kan deze persoon een rol spelen bij het geven van voorlichting over arbeidsomstandigheden aan de (andere) werknemers en het onderzoeken van eventuele ongevallen in de organisatie.

Bedrijfshulpverlening

De Arbeidsinspectie kan ook op de organisatie van de Bedrijfshulpverlening (BHV) inspecteren. De BHV-organisatie is onderdeel van uw RI&E en het plan van aanpak. Hierin moet naast de werknemers ook duidelijk rekening worden gehouden met het aantal leerlingen. Een aantal zaken moet u in ieder geval op orde hebben. Zo moet een aantal werknemers zijn opgeleid als bedrijfshulpverlener en vluchtwegen moeten duidelijk zijn aangegeven en vrij toegankelijk zijn. Verder moet u ontruimingsoefeningen houden en aansluiten bij de eisen die in de gebruiksvergunning zijn gesteld.

Systeeminspectie

Het kan zijn dat de wijze waarop u uw zorg voor arbeidsomstandigheden heeft georganiseerd, niet voldoende is. Wanneer de Arbeidsinspectie dit vermoedt, voert zij in veel gevallen een systeeminspectie uit. Dit gebeurt door interviews met u, enkele van uw werknemers en eventuele leidinggevenden in uw organisatie. De resultaten worden na afloop met u besproken en kunnen leiden tot een eis. Daarna krijgt u de mogelijkheid om uw aanpak aan te passen.

Klachten

Soms ontvangt de Arbeidsinspectie klachten over arbeidsomstandigheden in een organisatie. De Arbeidsinspectie neemt een klacht alleen in behandeling als deze komt van een werknemer (of een relatie of rechtshulpverlener van die werknemer) of een vakbond. Klachten of tips van anderen onderzoekt de Arbeidsinspectie in principe niet, tenzij er sprake is van ernstig gevaar voor personen.

Ongevallen

Ernstige ongevallen moet u bij de Arbeidsinspectie melden. Dit betreft arbeidsongevallen die dodelijk zijn, of leiden tot opname in een ziekenhuis of naar redelijk oordeel leiden tot blijvende gezondheidsschade. De Arbeidsinspectie voert dan een onderzoek uit. Voor leerlingen geldt een meldingsplicht indien het ongeval plaatsvindt door verrichtingen vergelijkbaar met de beroepspraktijk. Op www.arbeidsinspectie.nl vindt u het telefoonnummer voor uw regio.

Beroepsziekten

Zijn er beroepsziekten binnen uw organisatie, dan meldt uw bedrijfsarts dit aan het Nederlands Centrum voor Beroepsziekten.



Uw sector, het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs en Middelbaar Beroeps Onderwijs

Er zijn in Nederland ongeveer 650 V(S)O scholen en 69 MBO instellingen met in totaal ongeveer 175.000 medewerkers, waarvan 25% onderwijs ondersteunend personeel en ongeveer 1.700.000 leerlingen. De bekostiging vindt plaats door de overheid.

Belangrijkste factor voor verzuim en instroom in de WAO/WIA is werkdruk. De laatste jaren is met betrekking tot verzuim een dalende trend waar te nemen. Dit is mede te danken aan het arboconvenant dat door de scholen en diverse uitvoeringsinstanties, waaronder het Vervangingsfonds en Arboservicepunten, is opgepakt.

Kenmerkend voor het onderwijs is dat het in het kader van de Arbowet zowel met werknemers, docenten en onderwijsondersteunend personeel als met leerlingen te maken heeft. Leerlingen zijn een bijzondere groep omdat de verrichtingen van leerlingen die vergelijkbaar zijn met arbeid in de beroepspraktijk (zoals in praktijklokalen) ook onder de Arbowet vallen. Tevens is het een kwetsbare groep omdat zij vaak voor het eerst in aanraking komt met machines en gevaarlijke stoffen. Dit vergt veel van docenten met betrekking tot voorlichting, onderricht en toezicht. Daarnaast lopen leerlingen stage. Formeel is de stageverlener verantwoordelijk voor de arbeidsomstandigheden, maar er ligt wel een maatschappelijke verantwoordelijkheid bij uw onderwijsinstelling om leerlingen daar te plaatsen waar verantwoord wordt gewerkt.

De laatste jaren zijn steeds meer scholen gebruik gaan maken van het pleinconcept, waarbij lokalen van verschillende afdelingen worden gecombineerd. Dit heeft consequenties voor de docent en onderwijsondersteunende medewerkers bij het houden van toezicht. Een docent lassen moet bijvoorbeeld ook in staat zijn toezicht te houden bij andere metaaltechnieken.

Drie belangrijke arbeidsrisico's nader belicht

Dit deel van de brochure gaat dieper in op de belangrijkste arbeidsrisico's in het V(S)O en MBO:

- psychosociale arbeidsbelasting
- machineveiligheid
- gevaarlijke stoffen

U kunt lezen wat het arbeidsrisico is, wat de gevolgen kunnen zijn voor de gezondheid en veiligheid van uw werknemers en leerlingen, en wat u moet regelen om dit te voorkomen. Hier zal de Arbeidsinspectie bij inspecties op letten. Aan het eind volgen verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen die u helpen om aan de regels uit de Arbowet te voldoen.

Aanvullend vindt u informatie over de arbeidsrisico's binnenlucht kwaliteit, geluid, beeldschermwerk en ioniserende straling.

Hoe zijn de belangrijkste risico's bepaald?

De Arbeidsinspectie heeft de belangrijkste arbeidsrisico's in uw sector bepaald aan de hand van:

- de ongevallencijfers binnen uw sector;
- cijfers van aandoeningen die door het werk worden veroorzaakt (beroepsziekten);
- instroomcijfers op de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA);
- inschattingcijfers van risico's door de Arbeidsinspectie;
- overleg met de sociale partners.



Klaag

IK VIND HET NIET FIJN ALS:

- IK NIET WORD GERESPECTEERD ZOALS IK BEN.
- JEMAND ONGEURAAGD AAN MIJN SPULLEN ZIT.
- JEMAND ZICH NIET AAN DE REGELS HOUDT.
- JEMAND ZIJN EIGEN SPULLEN NIET OPRUIMT.
- JEMAND STEELT.

Jubel

IK VIND HET FIJN ALS:

- IK DUIDELIJKE INSTRUCTIES KRIJG.
- JEDEREEN RESPECTVOL MET ELKAAR OMGAAT.
- JEMAND MIJ HELPT ALS IK EEN PROBLEEM HEB.
- IK RUSTIG KAN WERKEN ZONDER GESDOORD TE WORDEN.
- JEDEREEN MIJN SPULLEN HEEL LAAT.

Getekend voor akkoord

Psychosociale arbeidsbelasting

Psychosociale belasting als gevolg van werkdruk en ongewenst gedrag zoals agressie en geweld komt in de onderwijssector relatief veel voor. Veel werknemers hebben hiermee te maken. Dit kan op den duur leiden tot psychosociale overbelasting, waardoor zij hun werk niet goed meer kunnen doen en ziek worden.

Werkdruk

Werkdruk is in uw sector een belangrijke veroorzaker van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Naarmate de werkdruk of psychische belasting toeneemt, wordt de kans groter dat uw werknemers last krijgen van werkstress. De meeste leerkrachten en andere medewerkers hebben hier wel eens last van, maar gewoonlijk komt dit af en toe voor en zijn er geen nadelige gevolgen. Werkdruk is een specifiek werknemersrisico en geldt niet voor leerlingen.

Wat zijn de risico's?

Werknemers in het onderwijs worden regelmatig blootgesteld aan te hoge werkdruk. De belangrijkste factoren die hierbij een rol spelen zijn de pieken en dalen in de hoeveelheid werk, de contacten in het werk, agressie en de zwaarte van het werk. Hierdoor kunnen uiteindelijk chronische stressklachten ontstaan. Deze werkgerelateerde stressklachten in combinatie met onvoldoende herstel kan leiden tot negatieve lichamelijke en sociale gevolgen en psychische aandoeningen. Voorbeelden hiervan zijn burn-out, overspannenheid, depressie of andere stress-stoornissen. Hierdoor ontstaat vaak langdurig ziekteverzuim en kans op arbeidsongeschiktheid, wat gepaard gaat met allerlei problemen in het primaire onderwijsproces. Daarnaast zijn er hoge sociale en economische kosten voor u en uw werknemers.

Wat moet u doen?

Als werkgever heeft u de zorgplicht om de risico's van werkstress door onder- of overbelasting van uw werknemers te voorkomen. Dat betekent concreet dat het voorkomen van werkdruk een plaats moet hebben binnen uw arbobeleid. U kunt dit beleid eenvoudig opzetten met het volgende vijfstappenplan:

Stap 1

U verkent in welke afdelingen en functies werkdruk mogelijk een probleem is. Ga na of werknemers vaak te maken hebben met pieken en dalen in het werk, onder tijdsdruk moeten werken, en of er sprake is van haperende contacten in het werk.

Stap 2

Onderzoek de werkdruk in uw onderwijsinstelling breder en dieper, bijvoorbeeld met de Schoolgezondheidsmeter (zie www.vfpf.nl).

REGELS VOOR OP DE PLEINEN EN IN DE LOKALEN

Zorg voor je eigen veiligheid en die van anderen

1. In de praktijkruimten is het dragen van werkkleding en veiligheidsschoenen verplicht. De kleding en schoenen draag je zoals het hoort en zien er netjes uit.
2. Draag een veiligheidsbril en gehoorbescherming op plaatsen waar dit verplicht is.

Stap 3

Kies op basis van het onderzoek de nodige maatregelen ter vermindering van de werkdruk. Betrek bij de keuze van de maatregelen ook de werknemers. Wijs zonnodig individuele werknemers op wat wel en niet kan als het gaat om hun eigen belasting. De voorgenomen maatregelen legt u vast in een plan van aanpak.

Stap 4

Voer de maatregelen uit. Om acceptatie te verhogen is het belangrijk om snel resultaat te boeken. Begin daarom niet alleen met het doorvoeren van maatregelen die pas op termijn resultaat laten zien maar voer ook eenvoudige maatregelen door die direct resultaat hebben.

Stap 5

Ten slotte gaat u na of de maatregelen het beoogde effect hebben gehad. Op basis hiervan besluit u het beleid voort te zetten of te wijzigen en andere maatregelen te treffen.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De Arbeidsinspectie gaat na of u actief beleid voert rondom psychische belasting zodra er sprake is van structurele werkstress. Hiervoor onderzoekt de inspecteur of werkdruk als risico aanwezig is door enkele werknemers te interviewen. Signaleert hij werkdruk als risico dan bekijkt hij of u het risico verbreedend en verdiepend in kaart heeft gebracht en of er een plan van aanpak is opgesteld. Tenslotte gaat de inspecteur na of de geplande maatregelen voldoende passend zijn en de uitvoering daarvan binnen redelijke termijnen worden gerealiseerd. Is dat het geval dan voldoet u aan de wet. Is dat niet het geval dan zal de inspecteur u verplichten om alsnog de nodige stappen te doorlopen om aan de wet te voldoen.

Meer informatie

- ▶ Arboservicecentrum voor het voortgezet onderwijs (Arbo-VO): www.arbo-vo.nl
- ▶ Arbokennisportaal: www.arboportaal.nl
- ▶ Arboservicepunt BVE (Arbo-MBO): www.Arboservicepuntbve.nl
- ▶ Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap: www.minocw.nl

Verwijzingen naar de Arbowet en -regelgeving

- ▶ Arbowet, art. 3 en 5 en de memorie van toelichting bij de wet

Agressie en geweld

Agressie en geweld zijn in het onderwijs een belangrijke oorzaak van verzuim, arbeidsongeschiktheid en verloop van personeel. Het leidt tot werkstress en een grotere kans dat werknemers het werk niet meer aankunnen. Daarom is het belangrijk om tijdig maatregelen te treffen.

Wat zijn de risico's?

Werknemers die te maken krijgen met agressie en geweld kunnen daardoor psychische gezondheidsproblemen oplopen, zoals slapeloosheid, posttraumatisch stress-syndroom (PTSS) en andere psychische klachten. Uiteindelijk kan dat leiden tot langdurig verzuim. Psychische klachten als gevolg van agressie en geweld worden in het onderwijs onderkend als een probleem. Uw onderwijsinstelling leidt schade als uw werknemers hierdoor minder productief zijn of als het verzuim hierdoor toeneemt.

Wat moet u doen?

Uw organisatie of instelling moet zich richten op het beschermen van werknemers tegen agressie en geweld en de nadelige gevolgen daarvan. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E). Voor het onderwijs is een branchespecifieke RI&E beschikbaar. De maatregelen die u neemt om de risico's te beperken legt u vast, bijvoorbeeld in het plan van aanpak.

U kunt uw beleid op dit punt beoordelen aan de hand van de volgende vragen:

- Wordt er voorlichting en eventueel training gegeven over agressie en geweld?
- Zijn er protocollen voor werkzaamheden met risico op agressie en geweld?
- Is er een gedragscode of intentieverklaring?
- Is er een procedure voor melding en registratie van incidenten?
- Zijn er - waar nodig - materiële, bouwkundige en organisatorische maatregelen genomen, zoals alarmeringsmogelijkheden?
- Is er een regeling voor opvang, begeleiding en nazorg voor medewerkers die geconfronteerd zijn met agressie of geweld en daar mogelijk een psychische aandoening mee hebben opgelopen?
- Is een vertrouwenspersoon respectievelijk veiligheidscoördinator aangesteld?
- Wordt de dader altijd aangepakt, en is er een sanctiebeleid?

Kunt u al deze vragen met ja beantwoorden dan is uw organisatie op de goede weg om ongewenst gedrag tegen te gaan. U doet er goed aan deze zaken regelmatig te controleren en te bekijken of uw organisatie ze ook naleeft. U kunt hierbij gebruikmaken van de instrumenten die door arbo-vo zijn ontwikkeld zoals een schoolveiligheidsplan en het aanstellen van een veiligheidscoördinator.



Pesten en seksuele intimidatie

De beleidsvoering ten aanzien van andere ongewenste omgangsvormen zoals pesten en seksuele intimidatie komt voor het grootste deel overeen met die voor agressie en geweld. Een integrale aanpak van agressie en geweld, pesten en seksuele intimidatie verdient dan ook de voorkeur.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De Arbeidsinspectie controleert of u actief beleid voert rondom agressie en geweld zodra er sprake is van structurele blootstelling van uw medewerkers. De inspecteur interviewt enkele medewerkers om te onderzoeken hoe vaak en in welke mate zij te maken krijgen met agressie en geweld. Als blijkt dat de blootstelling een structureel karakter heeft, dan bekijkt hij of u inzicht heeft in het aantal incidenten. Dit betekent dat u een deugdelijke registratie moet bijhouden van de incidenten. Bovendien moeten de werknemers zijn voorgelicht over de risico's die verbonden zijn aan agressie en geweld. Ook moeten zij weten wat ze moeten doen bij agressief en of gewelddadig gedrag. Ten slotte moet er adequate opvang en nazorg georganiseerd zijn om slachtoffers van agressie en geweld op te vangen.

Het toezicht op uw beleid ten aanzien van agressie en geweld tussen leerlingen onderling is primair het aandachtsveld van de Onderwijsinspectie. Zonodig kunt u hiervoor de vertrouwensinspecteur van de Onderwijsinspectie inschakelen. Waar mogelijk wordt bij het toezicht op agressie en geweld door beide inspectiediensten samengewerkt.

Meer informatie

- ▶ Centrum School en Veiligheid: www.schoolveiligheid.nl
- ▶ Veilig in en om school: www.vios-amsterdam.nl
- ▶ Arboservicecentrum voor het voortgezet onderwijs (Arbo-VO): www.arbo-vo.nl
- ▶ Arbokennisportaal www.arboportaal.nl
- ▶ Arboservicepunt BVE (Arbo-MBO): www.Arboservicepuntbve.nl
- ▶ Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap: www.minocw.nl

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

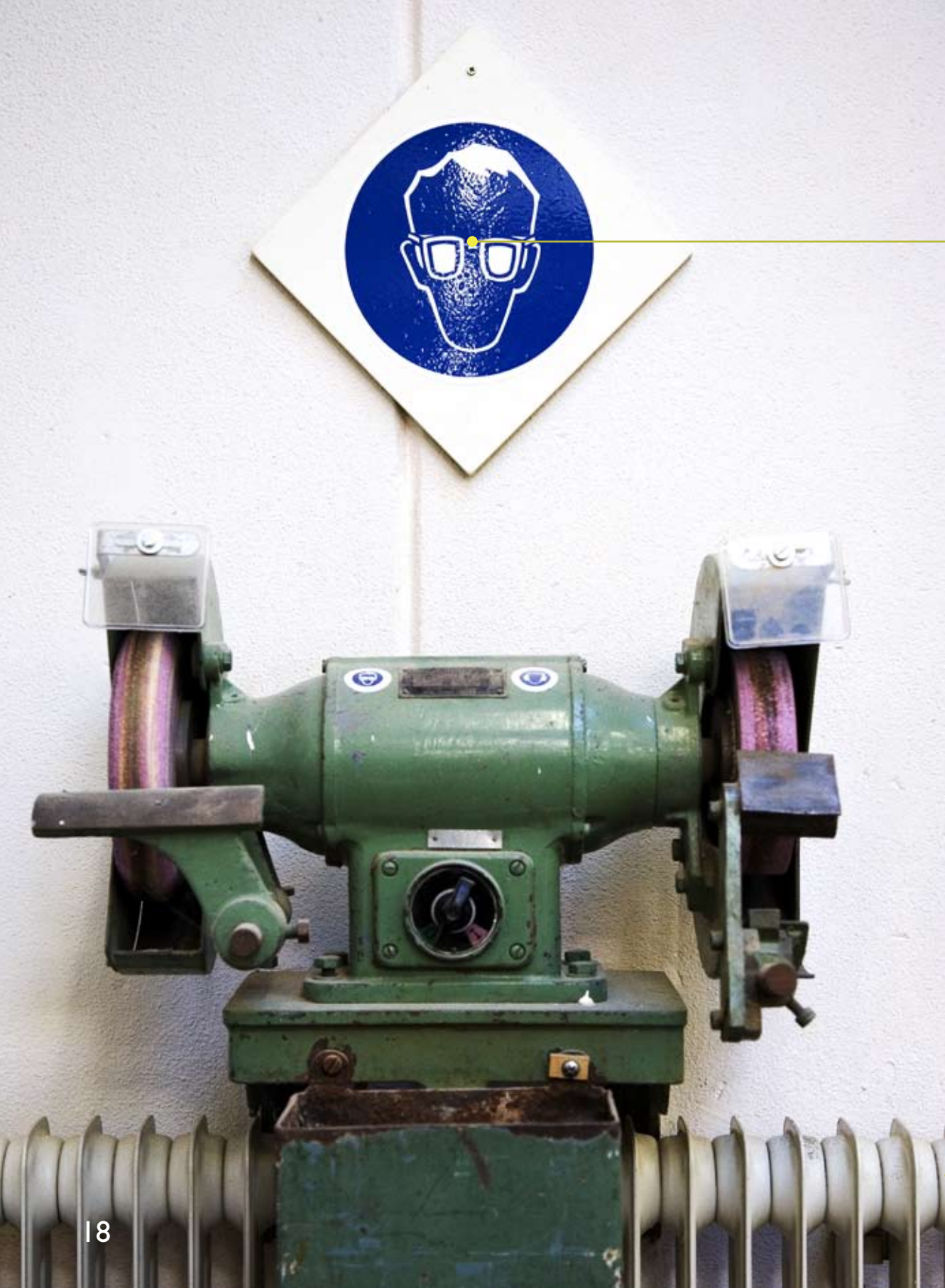
- ▶ Arbowet, art. 3 en 5 en de memorie van toelichting bij de wet

In praktijklessen van onderwijsinstellingen worden verschillende soorten machines gebruikt, bijvoorbeeld machines voor metaalbewerking, houtbewerking, bouwtechniek, auto- en motortechniek, lassen, bomen vellen en snoeien. Aan machines, en aan het werken daarmee, kunnen specifieke gevaren en risico's kleven die (ernstig) letsel kunnen veroorzaken.

Wat zijn de risico's?

Bij praktijkopleidingen staan docenten, onderwijsondersteunend personeel en leerlingen bloot aan machinegerelateerde gevaren bij productie- en afstelwerkzaamheden, bij het ombouwen, repareren en het onderhouden van machines. Ook bij het verhelpen van storingen en het reinigen van machines gebeurt het nog te vaak dat personen bij niet uitgeschakelde machines handelingen uitvoeren en daarbij veiligheidsomzeilen en soms ook overbruggen. De ervaring leert dat een groot deel van de ongevallen te maken heeft met onveilig handelen en onvoldoende veiligheidsbewustzijn.





Gevaren en risico's	Aandachtspunten
Beknellen, pletten, snijden, gegrepen worden, getroffen worden, aanraking van hete of koude delen	<ul style="list-style-type: none"> • afscherming hetzij beveiliging van delen die gevaren opleveren: (veiligheidsafstanden, schakelaars, vergrendelingen, inloopbeveiligingen, noodstoppen, vasthoudbediening, 2-handenbediening, signalering, alarmsignalen, nulspanningsbeveiliging)
Omvalen, kantelen, verschuiven	<ul style="list-style-type: none"> • instabiliteit van opgestelde machines (verankering, aanrijdgevaar) • mobiliteit van machines, al dan niet met eigen aandrijving (vloergesteldheid, laststabiliteit, gordelgebruik)
(In)direct in contact komen met elektriciteit	<ul style="list-style-type: none"> • deugdelijkheid elektrische aansluitingen en conditie kabels • aarding van machines (frame/omhullingen) • aanwezigheid aardlekschakelaar • mogelijke vochtinwerking • kwetsbaarheid van op de vloer liggende elektriciteitskabels • afsluitbaarheid van schakelkasten (alleen toegang voor bevoegden/deskundigen) • mogelijkheid van borging hoofdschakelaar (ongewild in werking stellen)
Struikelen, uitglijden, vallen	<ul style="list-style-type: none"> • zorg voor orde en netheid • inrichting arbeidsplaats (vrije ruimte rondom machines, vloergesteldheid, verlichting)



Wat moet u doen?

Met betrekking tot het gebruik van machines moet u altijd rekening houden met de bepalingen in de Arboret- en regelgeving. Die bepalingen leggen verplichtingen op aan werkgevers en aan werknemers. Ook leerlingen en studenten vallen onder de Arboret voor wat betreft verrichtingen die vergelijkbaar zijn met werkzaamheden in de beroepspraktijk.

Voor u als werkgever gelden enerzijds algemene verplichtingen, zoals het zorgen voor:

- een actuele en getoetste risico-inventarisatie en -evaluatie (taak-/risicoanalyse);
- een plan van aanpak voorzien van advies (prioriteiten, maatregelen, uitvoeringstermijnen);
- doeltreffende voorlichting over de gevaren/risico's en de genomen maatregelen;
- doeltreffend onderricht over de arbeidsomstandigheden en het gebruik van de machines;
- goed toezicht op de veiligheidsvoorzieningen en het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen.

Anderzijds gelden ook specifieke regels ten aanzien van de inrichting en het gebruik van arbeidsplaatsen en arbeidsmiddelen, zoals onder andere:

- veilig gebruik van de arbeidsmiddelen/machines;
- periodieke keuringen;
- deskundigheid van docenten en onderwijsondersteunend personeel;
- veiligheidsmaatregelen voor bewegende delen;
- montage, reparatie, reiniging, onderhoud, storingen verhelpen;
- bediening;
- hijs-/hefwerktuigen.

Naast de Arboret heeft u ook te maken met de bepalingen van de Warenwet (productveiligheid), het Warenwetbesluit machines (de Machinerichtlijn) en het Warenwetbesluit drukapparatuur. U moet ervoor zorgen dat een arbeidsmiddel aan de Warenwetbesluiten voldoet. Het Warenwetbesluit machines legt verplichtingen op aan de fabrikant van een machine.

Machines en installaties die vanaf 1 januari 1995 voor het eerst op de markt kwamen moeten, voor zover van toepassing, door de fabrikant voorzien zijn van een:

- EG-Verklaring van overeenstemming;
- Nederlandstalige gebruiksaanwijzing;
- CE-markering op de machine of installatie.

Ook degene die een machine voor eigen gebruik bouwt, of die verantwoordelijk is voor de wijziging van een bestaande machine, moet aan de fabrikantverplichtingen voldoen.

Machines van voor 1995 hoeven niet met terugwerkende kracht te voldoen aan de huidige stand van de techniek. Er kunnen wel aanvullende eisen worden gesteld om te komen tot een aanvaardbaar 'restrisico', waarbij het 'redelijkerwijs principe' geldt. Om dit principe te kunnen toepassen leveren inspecteurs in zo'n geval maatwerk, hierbij geldt, dat de eisen die aan arbeidsmiddelen worden gesteld zijn afgeleid van de eisen zoals gesteld voor fabrieken en werkplaatsen. Soms hanteren inspecteurs nog strengere eisen omdat het gaat om onervaren leerlingen die voor het eerst gaan werken met machines.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De Arbeidsinspectie gaat tijdens een inspectiebezoek na of de machines en het gebruik ervan voldoen aan de wettelijke bepalingen van het Arbeidsomstandighedenbesluit, het Warenwetbesluit machines en het Warenwetbesluit drukapparatuur.

Afhankelijk van de geconstateerde feiten worden in tweede instantie ook documenten gecontroleerd, zoals een gebruiksaanwijzing, een EG-Verklaring van overeenstemming voor een CE gemarkeerde machine, een onderhoudsboek, schriftelijke instructies en procedures en ook de risico-inventarisatie en -evaluatie met bijbehorend plan van aanpak.

Meer informatie

- ▶ www.arbeidsinspectie.nl
- ▶ Arboinformatiebladen (www.sdu.nl)¹
 - Al-11: Machineveiligheid: afschermingen en beveiligingen
 - Al-14: Bedrijfsruimten: inrichting, transport en opslag
 - Al-17: Hijs- en hefmiddelen

Verwijzingen naar wet- en regelgeving

- ▶ www.wetten.overheid.nl
- ▶ Arboret, -besluit (in het bijzonder hoofdstuk 3, 7 en 8) en -regeling
- ▶ Warenwet, Warenwetbesluit machines, Warenwetbesluit drukapparatuur

¹ Arboinformatiebladen worden niet meer onder auspiciën van het ministerie van SZW uitgegeven.



Gevaarlijke stoffen

Gevaarlijke stoffen zijn chemische stoffen met bepaalde fysische en chemische eigenschappen die bij blootstelling een gevaar voor de veiligheid of gezondheid opleveren. Dit kunnen ook mengsels of oplossingen zijn. Ook fijn stof dat vrijkomt bij bewerkingen tijdens de praktijklessen en lasrook moeten worden gezien als gevaarlijke stoffen.

Binnen het voortgezet onderwijs kunnen leerlingen en docenten tijdens praktijklessen te maken krijgen met gevaarlijke stoffen. Door de verscheidenheid aan activiteiten in een onderwijsinstelling is er een grote diversiteit aan gevaarlijke stoffen, echter slechts in kleine hoeveelheden aanwezig.

Wat zijn de risico's?

Als niet de juiste technische en organisatorische maatregelen genomen zijn, kunnen gevaarlijke stoffen een ernstig gevaar voor de veiligheid (brand en explosie) en de gezondheid (giftige werking) opleveren. Het niet (goed) gebruiken van persoonlijke beschermingsmiddelen en het ontbreken van doelmatig onderhoud kunnen leiden tot blootstelling en daarmee tot een verhoogd risico.

Afhankelijk van de fysische en chemische eigenschappen kan een stof:

- acuut veiligheidsbedreigend zijn (brandbaar, explosief, corrosief);
- acuut toxisch zijn (bedwelmend, verstikkend, weefselbeschadigend);
- schadelijk zijn voor de gezondheid op de langere termijn (chronische schade aan luchtwegen en zenuwstelsel of kanker).

Zowel bij gebruik als bij opslag van gevaarlijke stoffen kunnen acute risico's optreden. Lekkende chemicaliën kunnen bijvoorbeeld brandwonden of vergiftigingsverschijnselen veroorzaken. Bij gebruik van vluchtige organische stoffen en het mengen van stoffen kan er sprake van brand- en explosiegevaar.

Vooraf bij praktijklessen kunnen situaties optreden waar blootstelling aan gevaarlijke stoffen plaatsvindt. Denk hierbij aan stoffen als cement, kwartsstof, houtstof en vluchtige organische stoffen bij bouwtechniek, soldeerdampen bij elektrotechniek en lasdampen, boor- en snijoliën bij metaaltechniek.

Voor leerlingen, die wat betreft hun gedrag en lichaam nog sterk in ontwikkeling zijn, kan een ongewenste blootstelling en de schade daardoor, een veel groter effect hebben dan bij een volwassene. Als leerlingen te maken krijgen met veiligheidsbedreigende situaties zal dit veelal acuut zijn. Docenten kunnen naast het acute gevaar ook te maken krijgen met het gevaar op langere termijn indien zij bij herhaling blootgesteld zijn aan gevaarlijke stoffen.



Wat moet u doen?

Ongewenste blootstelling is vaak het gevolg van onbekendheid met de chemische en de fysische eigenschappen van de stoffen. Werknemers en leerlingen moeten weten met welke stoffen ze werken, hoe ze ermee om moeten gaan en hoe de stoffen opgeslagen moeten worden. In alle gevallen waarin personen kunnen worden blootgesteld aan gevaarlijke stoffen dient de werkgever te zorgen voor een doeltreffende bescherming van de gezondheid en de veiligheid van deze personen.

Blootstelling

Om blootstelling te verminderen kunt u de volgende maatregelen nemen:

- de inrichting van de werkplek en de organisatie van werkzaamheden aanpassen zodat blootstelling aan gevaarlijke stoffen kan worden voorkomen of geminimaliseerd;
- het toepassen van minder schadelijke stoffen;
- de grootst mogelijke zorgvuldigheid, ordelijkheid en netheid in acht nemen;
- de hoeveelheid gevaarlijke stoffen op de werkplek zo veel mogelijk beperken;
- de verpakking van een gevaarlijke stof goed leesbaar etiketteren met de naam van de stof en de aard van het gevaar;
- het gebruik van bronafzuiging in combinatie met een goede ruimtelijke ventilatie zoals zuurkasten en lasdampafzuiging;
- persoonlijke hygiëne;
- het gebruiken van persoonlijke beschermingsmiddelen (zoals veiligheidsbril, handschoenen en beschermende kleding).

Verder zorgt u ervoor dat werknemers (en leerlingen) op de hoogte zijn van de risico's van het omgaan met gevaarlijke stoffen en dat deze risico's duidelijk beschreven staan in (werk)instructies. De informatie uit een veiligheidsinformatieblad moet u gebruiken bij de beoordeling van de blootstelling en in de werkinstructies verwerken. Zorg verder voor goede noodinstructies en bijbehorende middelen als branddekens, blusmiddelen en oog- en nooddouches voor het geval er toch iets mis gaat.

Door de aard, de mate en de duur van de blootstelling aan gevaarlijke stoffen te beoordelen kan worden gecontroleerd of de getroffen maatregelen voldoende effectief zijn. Dit moet in de RI&E zijn opgenomen. Voorkomen moet worden dat blootstelling aan een gevaarlijke stof plaats vindt waarvan de concentratie hoger is dan de grenswaarde. Bij overschrijding van de grenswaarde dienen direct maatregelen te worden getroffen om de concentratie onder de grenswaarde te brengen.

Opslag van gevaarlijke stoffen

De voorraad aan gevaarlijke stoffen moet opgeslagen zijn in een aparte opslagvoorziening, zoals een veiligheidskast. Deze veiligheidskast moet voldoen aan NEN 2678. Opslag van gasflessen vindt in principe buiten plaats en de gasflessen zijn beschermd tegen omvallen of omstoten.

Indien u de stof ompakt of overschenkt in een andere verpakking, moeten de naam van de stof, de gevaarssymbolen en de R-nummers van de originele verpakking op deze nieuwe verpakking worden vermeld.

Explosiegevaar

Alles dat kan branden, kan onder bepaalde omstandigheden ook exploderen. Dit geldt niet alleen voor gassen (acetyleen, propaan en waterstof) en vloeistoffen (thinner, alcohol, terpentine) maar ook voor poeders (hout, ijzer en aluminium) of het vrijkomen van explosieve stoffen bij vermenging van bepaalde stoffen.. Sinds 1 juli 2006 is voor explosiegevaar Europese regelgeving van kracht die bekend staat als ATEX en is ondergebracht in het Arbobesluit.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De Arbeidsinspectie zal in eerste instantie controleren of u heeft voldaan aan uw zorgplicht als werkgever. Dat wil zeggen dat de algemene preventieve maatregelen zijn getroffen om blootstelling te voorkomen en de maatregelen zijn getroffen volgens de arbeidshygiënische strategie. Ook zal de Arbeidsinspectie vragen naar de beoordeling van de blootstelling van gevaarlijke stoffen, het bijbehorende plan van aanpak en de uitvoering van de hierin opgenomen maatregelen. Wanneer er voor gebruikte stoffen geen wettelijke grenswaarde bestaat, moet u zelf een grenswaarde opstellen. Het kan zijn dat de leverancier van de stoffen deze grenswaarden aanlevert in het veiligheidsinformatieblad. Aan de hand van de beoordeling van de blootstelling zal de inspecteur controleren of de getroffen maatregelen voldoende effectief zijn.

De Arbeidsinspectie zal eveneens inspecteren of uw werknemers (en leerlingen) voldoende voorlichting en onderricht hebben gehad met betrekking tot het werken met gevaarlijke stoffen. Bij onvoldoende invulling van het voorkomen van blootstelling zal door de Arbeidsinspectie handhavend worden opgetreden.

De Arbeidsinspectie zal verder controleren of u voor (zeer)(licht) ontvlambare, corrosieve, oxiderende en giftige stoffen, indien er meer dan de minimale hoeveelheden aanwezig zijn, een opslag volgens PGS 15 heeft (of volgens de oudere richtlijn CPR 15). Hebt u deze opslagvoorziening niet, dan krijgt u een waarschuwing. Met betrekking tot explosiegevaar zal de Arbeidsinspectie controleren of de juiste maatregelen in de praktijklokalen zijn genomen. Bij het ontbreken van een beoordeling of van maatregelen op de werkvloer kan dit bij ernstig gevaar leiden tot een boete en bevel tot stillegging.



Meer informatie

Reeds verschenen brochures www.arbeidsinspectie.nl onder brochures

- ▶ Stoffenmanager: www.stoffenmanager.nl
- ▶ Arboinformatiebladen (www.sdu.nl):
 - Al- 6: Werken met kankerverwekkende stoffen en processen en mutagene stoffen
 - Al-26: Veiligheidsinformatiebladen en Werkpleketikettering
 - Al-31: Gezondheidsrisico's van gevaarlijke stoffen
- ▶ Nederlandse Vereniging voor het Onderwijs in de Natuurwetenschappen: www.nvon.nl/toa
- ▶ Nederlands Instituut voor lastechniek: www.lasrookonline.nl

Opslag gevaarlijke stoffen

- ▶ PGS 15 richtlijn: Opslag van verpakte gevaarlijke stoffen, te vinden op www.vrom.nl
- ▶ NEN 2678. Losse kasten voor de opslag van brandbare vloeistoffen, algemene eisen en beproevingsmethode ten aanzien van het brandgedrag. Verkrijgbaar via www.nen.nl.

Explosieveiligheid

- ▶ Brochure: Veilig werken in een explosieve atmosfeer. Bestelcode 607. Ook te downloaden via www.arbeidsinspectie.nl onder brochures

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

- ▶ Arbobesluit: hoofdstukken 3 en 4
- ▶ Arbobeleidsregel 4.1c-1 t/m 4.1c-5, 4.6-1, 4.6-3, 4.6-5





Andere belangrijke risico's in het V(S)O en MBO:

Binnenluchtkwaliteit

Door slechte ventilatie is het slecht gesteld met de binnenluchtkwaliteit van schoolgebouwen. Volgens literatuuronderzoek voldoet in 80% van de onderzochte lokalen het CO₂-gehalte niet aan de gezondheidskundige advieswaarden. Het slechte binnenklimaat zorgt voor een hoger ziekteverzuim onder leerkrachten en leerlingen, tevens leidt dit tot concentratieverlies bij leerlingen met als gevolg verminderd onderwijsrendement. Verkeerd gebruik en slecht onderhoud aan ventilatiesystemen en gebouwen is er veelal de oorzaak van dat er tijdens de lessen onvoldoende verse lucht wordt aangevoerd en dat de vervuilde lucht doelmatig wordt afgevoerd.

Meer informatie

- Project frisse scholen: www.frissescholen.nl
- Handboek Verbetering van de kwaliteit van de binnenlucht in scholen, te bestellen via www.vfpf.nl, onder Arbeidsomstandigheden, zie Producten en diensten

Geluid

In de praktijklokalen kan de blootstelling aan geluid hoog zijn, bijvoorbeeld door verbrandingsmotoren bij metaal- en houtbewerking. Het geluidsniveau wordt bepaald door de constructie van de machines, de opstelling en het aantal machines in de werkruimte, de inrichting van de arbeidsplaats en de aankleding van de werkruimte. De verblijfsduur van de praktijkdocent of leerling in de werkruimte bepaalt mede het blootstellingsniveau. Ook de aard van de werkstukken dragen daar aan bij. Er zijn wettelijke grenswaarden voor de blootstelling aan geluid. Bij een blootstelling boven de 80 en 85 decibel zijn volgens het Arbobesluit bepaalde maatregelen verplicht.

Meer informatie

- Arboinformatieblad (www.sdu.nl): AI-4 lawaai op de arbeidsplaats



Beeldschermwerk

Wanneer werknemers langer dan twee uur beeldschermwerk verrichten dan gelden ook voorschriften voor de inrichting van beeldschermwerkplekken. Het gaat daarbij om de apparatuur, meubilair, de werkomgeving en de wisselwerking tussen mens en computer. Werknemers moeten voldoende worden voorgelicht en onderricht over de gezondheidsrisico's KANS (Klachten aan Arm, Nek of Schouder) voorheen RSI.

Meer informatie

- Rapport: Leren zonder last, via www.szw.nl
- Arboinformatieblad (www.sdu.nl): AI-2: Werken met beeldschermen

Ioniserende straling

Bij de profielen Natuur en Gezondheid en Natuur en Techniek in de Tweede Fase HAVO/VWO worden er experimenten uitgevoerd met radioactieve bronnen en röntgenbronnen. Blootstelling aan ioniserende straling verhoogt de kans op kanker. Daarom moet de extra stralingsbelasting door kunstmatige bronnen zo laag mogelijk blijven. Het afstand doen van eigen bronnen en de practica uitbesteden aan professionele instellingen, zoals het ISP (Ioniserende Stralen Practicum) van de faculteit Natuurkunde van Rijksuniversiteit Utrecht, is hier een goede oplossing voor. Bij eigen beheer van de bronnen moeten de maatregelen erop gericht zijn blootstelling aan ioniserende straling te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken.

Meer informatie

- Stralingsbescherming van SenterNovem: www.senternovem.nl/stralingsbescherming/
- Het Ioniserende Stralen Practicum (ISP): www.cdbeta.uu.nl/subw/isp/

Colofon

Deze brochure is ontwikkeld in opdracht van de Arbeidsinspectie, 2008.

Disclaimer

In deze brochure staan de belangrijkste arbeidsrisico's in het V(S)O en MBO, de sector waartoe uw organisatie behoort. U kunt lezen hoe de Arbeidsinspectie op deze risico's inspecteert. Mogelijk zijn niet al deze risico's in uw organisatie aan de orde, dan is dat deel van de tekst niet op u van toepassing. Is er in uw organisatie sprake van risico's die niet in deze brochure zijn genoemd, dan moet u deze risico's ook opnemen in de RI&E en het plan van aanpak. Ook moet u maatregelen nemen om deze risico's weg te nemen of te verminderen. De regels waar het in deze brochure over gaat zijn bestaande regels. Meer informatie vindt u op www.arbeidsinspectie.nl en www.arbonieuwestijl.nl. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is niet verantwoordelijk voor informatie op websites van derden waarnaar in deze brochure wordt verwezen. Aan de tekst van deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

In deze brochure gaat het over arbeidsrisico's die relevant zijn in uw branche. Het feit dat bijvoorbeeld gevaarlijke stoffen als risico genoemd wordt betekent: de ervaring in uw branche leert dat er zich situaties kunnen voordoen waarbij, door blootstelling aan dit type gevaar, er een kans is op gezondheidsschade.

Nadere informatie

U kunt deze brochure in digitale vorm vinden op www.arbeidsinspectie.nl. Daar vindt u ook meer informatie over de verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen in deze brochure. Alle Arboret- en regelgeving vindt u op www.overheid.nl. Op www.arboportaal.nl vindt u aanvullende informatie over arbeidsomstandigheden. Extra exemplaren van deze brochure zijn aan te vragen via Postbus 51 tel. 0800-8051 of www.postbus51.nl.

Met dank aan alle meewerkende organisaties uit de branche.

De Arbeidsinspectie maakt deel uit van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Arbeidsinspectie



Postbus 11563
2502 AN Den Haag
www.arbeidsinspectie.nl

Bestelnummer 631
versie januari 2008